

מ, שירי מכות מצרים" עד "עיר היונה

מאת ד. נחלתי

„גיא אמון אפופת צלמוות
את בכיו של האב המך
כאחד מפרחי אלמוות
בידים ממך אקח“.

לתחום היחיד: היינו זורמים בתוך
האירועים ההיסטוריים, מכוונים אותם
ומושפעים מהם באופן ישיר ובלתי-
אמצעי. גורל היחיד הוא קנה-המידה
של המעשה ההיסטורי, ומעשה היחיד
הוא המתווה את מסלול המאורעות.
אין זו ראייה לאומית הסצדיקה והכואבת
כל שאירע ליהודי, ומתעלמת מגורל
העומדים מנגד. אדרבה, המפגש הרא-
שון של המשורר בדרכו זו הוא עם
אבי-הבכור המצרי, הנדון לכליה באוון
נזא-אמון. היתה זאת תדהמת המשורר-
הליריקן, האמון על ביטוי רגש-היחיד
כמעגל, הכואב מכאובי אדם, בפוגשו
את הסובל כמעגל ההיסטוריה:

כי צדיק בדינו השלח
אך תמיד בעוברו שותת
הוא משאיר, כמו טעם מלח,
את דמעת החפים מחטא.

יפה פתיחה זו, כהסרוד דרך, בדרכו
של משורר לאומי, המביט על ההיס-
טוריה בעיני אהב-אדם, ולו יעמוד זה
מעברו: השני של ההתנקשות, הלקה יל

אחרי הופעת „עיר היונה“ בשלם,
מבחינת תוכנו ומגמתו, בנין-השירה
של נתן אלתרמן, נתחם תחומה המ-
יוחד בשירה הישראלית, ונתייצב מע-
מדו כמשוררה הלאומי המובהק של
תקופת הבניה החלוצית של הבית
השלישי, הרעיון המרכזי ביצירתו
תואם, תיאום שלם ומפליא, את מש-
מעותה הרעיונית של תקומת ישראל,
ושיריו משמשים אבן-בוהן מוסרית-
רעיונית, למחרתש במדינה ובעם.

ראשית גיבושה הרעיוני של שירת
אלתרמן נפתחה ב„שירי מכות מצ-
רים“, בהם היא מועתקת לרקע היותה
העיקרי מאז ועד עתה: לשדה ההתרח-
שויות ההיסטוריות, אין האדם בלירה
האלטרמגית סגור בעולמו הפרטי וצו-
ר פה מתוכו על המתרחש מהוצה לו,
כי אין כלל מאורעות מחוץ ומעבר

נזא-אמון הפך גם לתמרוד דרך-עצמנו,
פשעם של שרי נזא-אמון אינו נשקל
בהתנכרותם לנכרי, בבגידתם ביהודים,
אלא בהביאם את עשרת המכות על
עמם, בגרסם למות הבכור ולבכיו של
האב.

רעיון הטראנספוזיציה של ההתרח-
שויות ההיסטוריות לתחום היחיד, הת-
רחב ואימץ בצד היחיד-נשוא-הגורל
גם את היחיד נושא-הפועל-ההיסטורי,
ולאו דווקא כסמל, אשר מובנו האי-
מיתי הוא: רבים, אלא כאמת לאמיתה,
היחיד ממס, פעלו הקטן-למראית-עין
אך גדול במשמעותו, כמו הנערה
ב„צריף בנגב“:

— רק עובי של קרש בין צחור-
סינרה

ובין ליל הנפרית והוקת המדבר.

אך גודה: לא קונגרס ציוני,
אדונים,

ואף לא הסוכנות כמובן,
לא היו נחשבים לגורם מדיני,
בלעדיה ובלי סינרה הלבן.

לא המשורר העלה את נערה זו
לסמל, אלא קיומה המוחשי המובא אל
בין החלוצים מעולם הממשות הגשמית,
יש לו משקל של סמל, מעשיה היום-
יומיים, יוצרי ההיסטוריה, נקשרים
בשיר של אלתרמן עם המשמעות הע-
מוקה של רעיונה החלוצי של תקופה.
זה קרוב לשתי עשרה שנים עוסק
נתן א. בכרוניקה שירית, — בשירי
העם והעתיד — והתעלותו מעבר
למאורעות החולפים, אל תחום משמעי-
תם בחיי יחיד ועם, הנדילו את ערך
מפעלו לאין שיעור. „הסור השביעי“
היה לביטוי עמוק-משמעות בחיי דורנו
של גורל היחיד כקנה-מידה מוסרי
בהיסטוריה ושל חפקיד המעשה הקטן
של האדם הקטן — מניעה האמיתי,
יש בה חזרה ואזהרה על לקח נזא-אמון
בכל שעת-טבחן לאומית של ימינו:

בין שליחי האומה התרים בדרכים
יזכר-נא גם זה האחד.

לבושו — חיתוליו, בקופסה של
פחים

הוא במים נטמן, מול ספרד.

והתינוק המת אשר „גוייס לשליחות
בגזרה של ציבור“ פהייב ומזכיר:

כי מותר לאומה לגייס לתפקיד
דק באם לבבה מאמין

שתהיה ראייה בפניהם להביט

ולומר את צידוק הדין.
„עגלת הילדים“ המונעת בידיה של
אם היתה לגורם מדיני הסולל דרך
בהרים ובימים ומואר בשיר בטלוא
ערבו ההיסטורי, ממסכנותה המרופטת
מוצאת מחרשת העולים, „עם חשך זה,
אל גוש איך-דמות וצלם“ היא „העו-
רכת את עיקר הקרב“, ואם

נדלג על כך מדעת או מפחו
אל כל ענין אחר רבי-ערך ורם-ייחש
דילגנו על ערשה של התקופה.

בזכות ראיותיו זו לקט אלתרמן את
פרהיזואלמות של מעשי היחיד הקטנים
וגורלותיהם ושיבצם בתמונה ההיסטו-
רית הכוללת לא כמשיכת-מכחול לשם
קישוט הרקע, אלא כקומפוזיציה של
הנושא העיקרי, מואר במרכז התמונה.

עוד ימים יגידו מה חב העם ומפעל
התחיה למשורר הסור-השביעי, אשר
חיוק את החושת השליחות של המעשה
היום-יומי בידי הפועל-בשולי-המאור-

עות-הגדולים, כביכול, תוכנה האנושי
העמוק של הבניה הציונית בכלל ושל
הבניה החלוצית בפרט, מצא ביטוי

והגדרתו האמנותיים בשירה זו, ונושאי-
הם את הדרכתם המוסרית בשעות
מבחנים.

ב

לא היה צורך ששירת אלתרמן
תינתק מדפי העתון כדי לזכות בעליה
איכותית, ובכל זאת רבתה הציפיה:
מה יגיד מפרספקטיבה של זמן, כאשר
השיר משתחרר מזרם ההתרחשויות,
ב„עיר היונה“ ניתנה תשובה על כך:
כור היצירה של שיריו נשאר המרחב
ההיסטורי והרעיון המרכזי מוסיף לה-

יות היחיד כגורם מכריע בהיסטוריה
וכקנה-מידה מוסרי של המאורעות.

המרחק משעת המעשה נותן שונות
לתהות על הקשרים הסמליים שבין
היחידים, עושי המעשים וביניהם לבין

כבואת מעשיהם והדם בתודעת העם,
לשקול משקלם האמיתי של האירועים
על רקע גורל היחיד, עתים נגלה

למשורר פלא-הקשר בין המערכה-הג-
דולה לבין מחולליה הקטנים, כמו בס-
פינת המפילים הנישאת „מחנה הגו-

לים“:

מה צפון לנו מאחורי הפרגוד
לא נדע, לא נשאל, שנת תש"ח

התגורר זרוב
עוד הדרך רבה, לאורו של היקוד

הנשים בתחתית הספינה, מטריקות
(המשך בעמוד 6)

מ.שירי מכות מצרים

(טוף מעמוד 5)

זרת"). כך מתעלים קטן סימני-הכתב : ההיריק, ואת-הסיום המבושת: הפ"א הסופית לדרגת עיקר. ובשיר "על שמות כבירים של אנשים אבירים" מזכיר הוא לצעירים — המתרשמים מסיפורי המקרא — כי לא השמות הגדולים, הנודעים לתהילה, עשו את כל עלילות ההיסטוריה היהודית, אלא דווקא אלה הקטנים, האלמונים.

ילדיהן לפני הקרב. מה פלאית הדרך. ליל נפילה ברכה פולז מזכיר את ליל נוא-אמון: ...לעת גור דין גושאות קולן ברעם מילים גדולות כארץ ואומה.

.....

נדיר הוא ואולי אף הסר-אח בשירת העמים (עד כמה שירוע לי) הזיון של משורר, אשר שירתו צמודה, כמעט במלואה, למאורעות המתרחשים בחיי האומה, ולא בדורות קודמים, אלא ביום הדוהר ממש, במשך תקופה ארוכה מאד. הזיון כזה יכול היה כמובן לטבוע ביוון המלל אילולא התוכן האנושי המעמיק, הממצה את טובנו הרעיוני של מפעל התהיה החלוצי ונהפך למד" ריך ולמעורר יום-יום ושעת-שעה. אין למשורר זכיה גדולה מזו, לא כל שכן לעם.

ואין בהן אחת יולדת ילד וכאם צופה אל מול נושאי-ארון עת לרצפה באור הנר מוסלת הנערה לבנת הצוורון. ומכאן המסקנה הרעיונית ואזהרה המוסרית:

..... ביד אנך וחרב תבנה אומה ביתה. אבל מראש — מקדם לא תחיה כי אם בקרב אור פני-אנוש ודם לבב-אנוש.

ב"שיר עשרה אתים", שהוא כעין וידוי-סיכום רעיוני, מזכיר ומזרה המ" שורר את תוכנו ומובנו של המפעל:

ד. נחלת

כפר החרש

ארץ, ארץ נושבת, ראי: החזק מני כל מבצריך הוא הקרב הערוך שלאב באשמורה לילית מכוכבת. אקיפודו דייק ואילים, אבל לך הוא ולא לצריך ביגיעה שחגיה עיקר, כדינה של מלאכת מהשבת.

נדמה, כי ב"עיר היונה" רואה גב נ, אלתרמן גיבוש שירה, בעיצומה של כתיבה באמצע מרקי "ליל התמורה", נעצר לרגע ומנסח "אָרס פואטיקה" שלו, קובע יחסו לכתיבת היסטוריה בשיר, מודד מידות-היחס המצוות על משורר כנשחו לעצב במלים את מא" רעות ההיסטוריה ואת מעללי האדם בתוכם. פרק ה' של סדרת שירים זו יכול להיחשב כחשבון הנפש של המ" שורר לנוכח פרי שירתו, אחרי חמש עשרה שנים של "שור שביעי" ואחרי מחצית שירי "עיר היונה". יש בהשי" בון זה משום רתיעה, אי-שלמות של ליריקן מובהק אשר חרג מתחום נשמת היחיד ושר את היחיד בורם המאורעות החיצוניים, כביכול, ויש ניסוח דרך.

..... עייף העט להכללות הסוחטות מן המסופר את החיות..... הכל שונה מן המסופר בשיר..... שכן גם למראה, גם למהות (הלא תכלית כל המסופר ומסומל הם) היו פניהם של הרברים פני המחב, או שמחתם או דמעתם של אנשים. ואילו פני הזמן אשר אמרנו — רק משל הם.

שכן הדרך הנכונה אינה כי אם אחת: לשיר את המראה בעוד הוא בכ" חורין והי מכותו הוא, בסרם יהי עבד למשמעות ולסמלים. להקימו כיש מובדל, כיש מוחלט

אשר אומה ותולדותיה משתקפות בו רק כלוי, כמו תולדות ההר ברסיס האכך.

לשיר את הפרטים המצטרפים, ולא את הסכום.

רעיון תפקידו המכריע של המעשה הקטן במפעל הגדול הדר גבו לשירי הילדים של המשורר (החגיגה הזו